

prosaischen Nothwendigkeit. Genehmigen Euer Hochgeboren nochmals die Versicherung meines Dankes und der Hochachtung, mit der ich bin und stets sein werde Euer Hochgeboren

Ergebenster Diener Fedkowicz Lieut.

Kezdi-Vasarhely, 6⁷, 1861.

Adresse: Josef Fedkowicz, k. k. Lieutenant des Br. Kellner 41 Infant. Regiments in Kezdi-Vasarhely. Siebenbürgen.

Сон князя Святослава.

Драма-казка в 5. діях.

О С О Б И :

Святослав, великий князь кївський, 60 літ.

Гостомисл, воевода, приближений князя, 50 л.

Запава, его жінка, 30 л.

Овлур, боярин, ізгой, 40 л.

Предслава, его жінка, 35 л.

Діти Овлурові — німі особи.

Путята, боярин, приближений Гостомисла

Кунаш, вояк Гостомисла.

Гарниш, слуга Святослава.

Васюта

Панюта

Трубай

Чурило

Чепіль

} розбійники

Ангел, вояки, розбійники. слуги, народ.

Діє ся в початку XII. віку в Кїві і околиці.

Дія перша.

Спальня князя Святослава. В глубині сцени на право ліжко за котарою, на ліво на стїні ікона матері божої в золоті, а перед нею горить лампа. На переді з правого боку столик, з ліва піч з коминком. По стїнах висять мечі, панцирі, шоломи і збруя. На столі велика книга. Вхід з переду з лівого боку. Вечеріє.

Ява перша.

Гарниш (у дверех шемече ся, не пускаючи когось до середини).

Не можна тут! Чого вам? Геї, ви, служба!

Се що тут за порядок?

- Предслава** (за дверми). Ні, я мушу!
(вриває ся до спальні з троїма малими дітьми. Всі вони одягнені в жебрацьку одіж).
Я мушу до князя!
- Гарниш.** Нема князя!
- Предслав а.** То я зажду.
- Гарниш.** Не тут вам місце ждати.
Тут князя спальня.
- Предслава.** Я хіба не знаю?
Не бій ся, ще ти в горах стадо нас,
Як я тут знала кожний кут! (Плаче)
О боже!
Що стало ся зо мною! До чого
Дійшла я нині! (Тулить дітей до себе)
Діти, милі діти!
Ось тут колись бувала мати ваша!
Йїй клапались, давали честь бояре,
Сам князь із нею любо розмовляв, —
А нині що ми всі? Ми жебраки,
Нещасні, без кута, без кусня хліба!
- Гарниш.** Не розумію, жінко, що ти говориш!
Твоя одіж вказує жебрачку,
Слова ж твої — — Та хто ти? І чого
Сюди вдираєш ся?
- Предслава.** Де князь?
- Гарниш.** На ловах.
Та швидко верне, ось що лиш не видно.
- Предслава.** Я мушу бачити єго.
- Гарниш.** Про мене,
Тільки не тут.
- Предслава.** Ні, тут! Я маю діло
Таке до него — —
- Гарниш.** Се міні байдуже.
Я твому ділу не суддя. Та тут
У княжу спальню під грізбою смерти
Не смію я нікого допускати.
- Предслава.** Ти й не пускав мене — і будь спокійний.
- Гарниш.** Вступи ся жінко! Адже можеш хвилю
Заждати в сінях.
- Предслава.** Ні вже! П'ятий день
Чекаю я і все ніяк не можу
Князя побачить.
- Гарниш.** А леж я не можу
Тебе лишити тут! Таж князь як скоро
Тебе побачить, не захоче й слухать
Твої мови, а велить відразу
Тебе й мене закинути в тюрму.
Вступи ся, не доводь мене до лиха!

Предслава. Дарма! Ось тут при огнищі святому
Сідаю. Діти, тут при мні сідайте! (*сідають*)
Тепер не смієш силою мене
Відсіля гнати. Відси я не вступлюсь,
Аж князь прийде. А що потому буде,
Про се міні байдуже!

Гарниш (*заламує руки*) Жінко! Жінко!
Чи ти безумна? Господи, пропав я!
Ось князь надходить! (*В розпуці бігає по покою, ломаючи руки*)

Ява друга.

Ті самі, Князь і два слуги.

Князь (*у дверей, обернений до слуг*) А догляньте коней!
Не зараз до води! Нехай відсапнуть.

А витріть добре! Соколи є всі?

Слуга. Усі. Я взяв їх під свою ошіку.

Князь. Гляди-ж! (*До другого*) А ти приглянь там за хортами!
У Босого скалічена нога.

Покличте Власа, щоб оглянув рану!

Слуга. Я вже казав покликати єго.

Чи ще що нам прикажете?

Князь. Досить

На нині. Ви втомивись. Відпочинь!

А завтра суд у нас! Пришліть міні

Варнаву! Чи полагоджено все,

Що треба?

Гарниш. Я доглянув, пане! Все

Готове: і шатро й лавки й столи.

Князь. А, ти тут! (*оглянує ся і побачив Предславу*)

А се що?

Гарниш (*кидаєсь єму до ніг*) Карай мене

Чи милуй, княже! Се моя вина!

Не міг опертись йій. Така могутча,

Що виперла плечима двері спальні,

Мене зіпхнула і ввійшла сюди.

Князь. Се хто такий?

Гарниш. Не знаю, пане! Жінка

З дітьми Жебрачка з виду, та говорять

Чудне таке — —

Князь. Геј жінко! Хто ти є?

Ходи сюди!

Предслава (*сидить*). Не встану відси я!

Ось тут при огнищі святому буду

Сидіти, під ошікою єго,

Аж доки слова не даси міні,

Що вислухаєш річ мою.

- Князь. Пек! Пек!
Якийсь знайомий голос! Темно вже —
Лиця не бачу, тільки очі чорні
Мов вуглі два там жевріють (до *Гарниша*) Світи!
- Гарниш (*Креше вогню*). Уперта дуже! А про себе й слова
Сказати не хоче. (*Світить*)
- Князь (*зо свічкою наближаєсь до неї*) І лице якесь
Немов знайоме. Встань!
- Предслава. Не встану, княже,
Аж поки слова не даси — —
- Князь. Се що знов?
Ти думаєш, що перепреш мене?
- Предслава. Грізби твоєї не боюсь я, княже.
Нехай боять ся ті, що маюг ще
Що тратити. Я все, що тільки мала,
Все стратила. А те, за чим сюди
Прийшла я, те мене не доторкаєсь,
А лиш тебе.
- Князь. Мене? А хтож ти?
- Предслава. Слово!
Вперед дай слово, о котре благаю!
- Князь. Здуріла жінка! Ну, нехай і так!
Даю те слово.
- Предслава. Що спокійно все
Те вислухаєш, що скажу тобі.
- Князь. Все вислухаю.
- Предслава. Сам на сам зо мною.
- Князь (*підозрено глядить на неї*)
- Предслава. Що, славний князь, великий наш герой
Побоюєть ся баби?
- Князь. Чорт не баба!
Та ну, нехай і так! А то єі
Позбутись годі! Ну, вставай! балакай!
- Предслава (*встає*). А сему повели — (*показує на Гарниша*).
- Князь (*сплеснув у долоні*) Ах, се Предслава!
Овлурова — —
- Предслава. Так, княже, я Предслава!
Нещасного Овлура бідна жінка.
Спасибі, що пізнав мене нарешті,
А то сама я швидко вже не зможу
Себе пізнати
- Князь. Що з тобою дієсь?
- Предслава. Щож? Пропадаю! З сими хробаками
Скитаю ся поміж людьми, бідую,
Слізми витаю ранок і слізми
Постелю мочу вечером.

Князь.

Де муж?

Предслава. Хібаж я знаю? Як би не те важне
І пильне діло, що мене до тебе
Сюди пригнало, я б тебе спитала:
Де муж мій? (плаче)

Князь.

Жінко, я его не маю.

Предслава. Ти засудив его, обдер із чести,
З мастку, з всіх заслуг, з усяких прав.
Ти пхнув его могутчою рукою
Із сонічних вершин життя людського
В безодню темну, там де вічний страх,
Де мука, ганьба. Він ізгоєм став ся,
Безправним між людьми, мов вовк у лісі,
Без імени, без роду, без мастку.
Все, все відняв ти в него! мов кропиви
З города, вирвав з між людей его,
А ще мене питаєш: Де твій муж?

Князь.

Ну, бачу, горе не зломало ще
Твої вдачі гордої, Предславо!
Язык твій острій, як і був

Предслава.

Бо горе

І кривда люта все острять его.

Князь.

Про кривду, жінко, говорить не смій!
Твій муж убив Добриню воеводу
І заслужив на смерть. Не мій був суд.
А всіх бояр, що засудив его.

Предслава.

О, так! О, так! Князі святі, безгрішні!
Вони ніколи не скривдять нікого,
Бо як захочуть щось таке зробити,
То все знайдуть услужних, що за них
Візьмуть на душу гріх.

Князь.

Безумна жінко!

Не вже ти думаєш, що блюзнячи
Оттак мій суд і праведні закони,
Осягнеш те, за чим сюди прийшла?

Предслава

(хапає ся за голову). Ох, накіпіло в серці моім горе,
Немов отрута й тиснеє на язык!
Та ні! Мовчу вже! Я-ж не задля себе
Прийшла сюди. Пять день уже чекаю
Отам під брамою, щоб бачити
Тебе! Пять день страшної тортури,
Непевности!.. А тут ніхто не хоче
Мене до тебе завести! А діло
Велике, важне.

Князь.

Що за діло, мов!

Предслава.

Кажи отсему геть іти! (показує Гарниша)

Князь.

Не бій ся,

- Він вірний в мене.
- Предслава.** О, у тебе всі,
Всі вірні! Але я не вірю їм.
Як би про мене йшло, міні б байдуже,
А се ж про тебе, княже, діло йде.
- Князь.** Про мене? Ну, коли про мене, жінко,
То я зажду до завтра. Що мене
Самого доторкаєсь, се для мене
Не так то важне.
- Предслава.** Княже! Богом милим
Благаю тя! Не відправляй мене!
- Князь.** Уперта ти, то й я упертий буду.
Веди єі до гридняці, Гарнишу,
Кажі погодувать єі й дітей
І місце дай, щоб мали де проспатись.
А завтра рано, поки суд зачнесь —
- Предслава** (*паде перед ним на коліна*). О княже! Батьку! Вислухай мене!
Се діло — не тебе лишнь самого,
А всего краю доторкаєсь!
- Князь.** Так?
Гарнишу! Є ще Гостомисл в палаті?
Сли є, поклич єго. Коли таке
Се діло, то при нім скажи!
- Предслава.** Ні, ні!
Ні за що в світі! При слuzі отім
Скорійше, ніж при нім.
- Князь.** Ти жінко пяна
Або з ума зійшла. Іди, проспнись!
Я втомлений і також спати хочу.
Веди єі, Гарнишу!
- Предслава** (*на колінах*). Княже, слухай!
- Князь** (*відвертєє ся*). Ні слова більше!
- Предслава** (*повзе за ним*). Тут страшенна — —
- Князь.** Годі!
Не хочу слухать! Щож ти став, Гарнишу?
Веди єі!
- Гарниш.** Ходить, ходить! Чи-ж завтра
Не буде час сказати все, що треба?
- Предслава** (*встає ломаючи руки*). Пропало все! Я чую, серцем чую.
Пропало все! Добраніч, княже! Завтра —
Щож, може й завтра ще прийдєсь сказати
Те, що сьогодні слід було. А може —
- Князь.** Добраніч! (*Предслава з дітьми і Гарниш відходять.*)

Ява третя.

Князь (*сам*)

- Князь.** Тьфу! Ото скажена жінка!
Мов дикий звір із ланцюха зірвавшись

Так і вона тут шарпаєсь і рвесь.
 І що за діло се таке у неї?
 Мене дотичить! Що там може бути
 Між нею й мною? Ну, я не цікавий.
 До завтра не далеко, будем знати!
*(ходить по кімнаті, потім зупиняє ся коло стола і гля-
 дить в кут коло печі, де перед тим сиділа Предслава)*
 Яка страшна вона от тут сиділа!
 Лиця не видно... Сірі лахи, чорний
 На голові платок, лиш чорні очі,
 Мов вуглі два там жевріють в затінку,
 І голос... голос той шпигнув мене
 Від разу в серце, щось таке у ньому
 Збудив... О Боже! Із за неї в тямці
 Зринає образ дорогий, коханий
 Мої жінки. Адже се вона
 Предславу сю любила як дитину,
 Ховала і пестила і навчала
 І за Овлура за муж віддала!
 Я ж сам її малою ще не раз
 І на руках гоїдав і спати клав,
 Як власною дитиною втішав ся,
 Бо власних бог не дав міні дітей!
 А нині що вона? Жебракка! Жінка
 Ізгоя! *(жапає ся руками за голову)*
 Кілько се одвіське слово
 Нещастя, горя, муки в собі має!
 А я й не думав доси так про се!
 Забув про неї засудивши мужа!
(сидить у задумі)

Ява четверта.

Князь і Гостомисл.

Гостомисл. Даруй, мій княже! Вже зовсім зібравшись,
 Щоб йїхати до дому, я почув,
 Що ти вернув із ловів і приходжу
 Тобі добраніч дати.

Князь *(встає, і радісно підходить до него і подає ему руку, котру
 Гостомисл цілує)* Друже мій!
 Спасибі за все добре! Дуже в пору
 Навідався ти. Чи все готове в нас
 Для завтрішнього суду?

Гостомисл. Все готове.

Князь. І до бояр гінців я розіслав.
 А вісти не прийшли які?

- Гостомисл.** Нічого
Так важного. Лиш жалувались тут
З поблизьких сел боярські тивуви.
Що по лісах розбійницькі дружини
Волочать ся
- Князь.** Опять те давнє лихо?
Чи мало ще повішили ми їх?
Прийдесь опять — —
- Гостомисл.** Та сі не нападають
На мужиків, лиш на двори боярські
Та на купецькі валки.
- Князь.** Значить,
Се мужики.
- Гостомисл.** Здасть ся ні, мій княже.
Оружні, в панцирах.
- Князь.** Ну, скоро суд
Скінчить ся, ми візьмемо ся до них.
А про Половців не чувать нічого?
- Гостомисл.** Бог милував, не чуть нічого.
- Князь.** Добре.
Так прощай же, друже! Поклонись
Дружині своїй! Але завтра рано
На суд прибудь!
- Гостомисл.** Се ж обовязок мій.
- Князь.** То то бо й є! Без тебе не зачнуть
А знаєш, нині повернувши з ловів.
Мав я ось тут пригоду незвичайну —
Ну, та про се ми завтра!..
- Гостомисл.** Незвичайну
Пригоду. . А не можнаб... сли твоя,
Мій княже, ласка...
- Князь.** Ні вже! Я втомлений,
А діло, бачить ся, пuste! Не стоїть
Балакати. Добра піч!
- Гостомисл.** Мій поклін!
(Відходить вагуючись і озируючись, чи князь не заверне его.)

Ява пята.

Князь (сам).

- Князь.** Розбійники знов завелись. Ну щож,
Прийдець ся вішати. Вже що як що,
А сего я подарувать не могу.
Тут милосердя, зглядів я не маю.
Пора нам до порядку привикати.
Русь дьвигаєсь. По тихих хуторах,
По городах укріплених народ

Працює, здобува добро. З далеких
 Сторін, із Греції, з за моря йдуть
 Купці до нас, з Венеції, з Морави,
 Заморські скарби і достатки йдуть
 На Русь... А ті поганці тут гадають
 Під мурами столиці плідрувати!
 Чужою працею кормитись, нам
 Робити встид по всіх чужих краях!
 Ні, сего я не потерплю ні за що.
 Розбоям, крадіжам не дам ширитись.
 Коб тільки суд скінчивсь! (*Ходить по комнаті*).

Ява шеста.

Князь, Гарниш.

- Гарниш. Ридає дуже
 Та жінка, княже!
- Князь (*прокидаєсь із задуми*) Га, се ти Гарнишу?
 Ридає, кажеш?
- Гарниш. Ми дали їй хату,
 Дали їй постіль, подали вечерю...
 Дітей погодувала, а сама
 Ні в рот нічого. Спать дітей поклала,
 Сама ж по хаті біга мов безумна
 І наче по покійнику голосить.
- Князь. Не розумію, що се все значить.
 Боюсь, що бідна в горя одуріла.
- Гарниш. Міні здаєть ся, княже, що не так.
 Вона при розумі, та щось страшне
 У неї на сумліню.
- Князь. Муж єі
 Колись був моім близьким боярином,
 Слугою найвірнійшим уважав ся.
 Вона ж при нас ховалась, виростала.
 Не диво, що тепер, коли нещастє
 Єі зіпхнуло так глибоко, їй
 У голові мішаєсь. Ну, та я
 Не дам їй пронадати. Гріх мій був,
 Що доси якось я забув про неї.
- Гарниш. Вона не нарікає, княже мій,
 Не скаржить ся на власне горе. Раз,
 Один лиш раз сказала: Прийде час,
 Побачить князь, хто вірний був єму.
- Князь. Жаль, жаль говорить се єі устами.
 Овлур був вірний, не перечу того.
 Та щож робить! В якійсь безумній сварці

- Вбив воєводу. Не моя вже сила
Була его від суду вберегти.
- Гарниш.** О щож він з воєводою сварив ся?
Князь. Сего ми так і не дізнались в суді.
Овлур мовчав немов заклятій, ну,
А воєвода, той мовчав як труп,
А більше свідків не було при тому.
Та годі вже, я спать хочу, Гарнишу.
Втомив ся, бігаючи за медведем.
- Гарниш** (*знімає з князя зброю і верхню одіж, роззуває чоботи*)
Чи маю стіл присунути к постелі?
Князь. Так, так, присунь! Я в ліжку прочитаю
Ще дещо з сеї книги. (*Лягає, Гарниш присуває стіл з кни-
гою до постелі і ставить на нїм світло*)
Добре, добре!
Тепер вже можеш спать іти.
- Гарниш** (*кланяєсь*) Добраніч! (*Відходить*)

Ява сема.

- Князь** (*лежить у ліжку, котара відслонена*).
Ах, слава богу, що по трудах дня
Отак простягнесь чоловік! Заснути б!
Та ні! Помолимось святому богу! (*Бере книгу і мовчки чи-
тає, по хвили*)
А все міні ота Предслава з думки,
Не сходить. Троє дітенят дрібних!
Вона ж їх мати! Як то їй дивитись
На них, як в лахах, у жебрацькім стані,
В недолі, в голоді нераз, слотою
Та снігом биті так ростуть вони!
Що буде з них? О боже! відверни
Оті думки від мене! Затверди,
Замкни від них моє нещасне серце!
Від сих думок, бач, одуріти можна
Міні, чужому! Щож то мусить бути
У серці матері! А я поганий,
Я окаянний і забув про неї!
Закон! Судили! Що значить сказати
Одно маленьке слово те: ізгой!
Невинне слово! Ще здасть ся навіть,
Що ласку чоловікови зробили,
Бо він на смерть, бач, заслужив. Ізгой
Тай годі. А піди ти, зміряй сам
Хоч думкою безодню сліз і горя
Що криє ся в тім слові! (*Читає знов. По хвили замикає
книгу і кладе єї на столі*)

Не можу більше! Господи, прости
 Лінивому рабови! Верх бере
 Над духом втома. (*Мовчанка*) От такі маленькі,
 А вже ізгої! Без вини своєї,
 За батьків гріх, а мусять пропадати!
 Ні, ні, не дам! (*Пауза*) А кілька то крім них
 Так само йде! Ізгої! І чиж зможу
 Я всіх спасать? О Господи! Вложив ти
 На мене хрест тяжкий, те князюванє!
 Коли на те твоя святая воля,
 Щоб хрест сей так болючо в саму душу
 Міні вгризав ся, га, нехай так буде!
 Се може й ліпше так! (*Заслошує котару, гасить світло*

і зачепляє).

Ява осьма.

Яксь час пауза. На сцені зовсім темно. Чути віддих князя і зітханє крізь сон. Насом вирве ся ему крізь сон якесь слово невиразне, раз чути: „ізгої!“
 Нараз сцена розяснює ся ярким світлом, являє ся Ангел і відхиляє котару.
 Видно на ліжку сплячого князя. Ангел бере єго за руку і будить.

Ангел (*стиха*).

Вставай, вставай,

О княже Святославе! Прокладає!

Князь (*крізь сон*). Ні, ні, не дам тим дітям пропадати.

Ангел. Вставай, вставай! Не час тобі дримати!

Князь (*прокидаєть ся*). Га! Що се? Хто тут?

Ангел.

Я! Хіба не бачиш?

Князь.

Хтож ти такий?

Ангел.

Ану лиш придиви ся!

Князь (*сідєє на ліжку*). Знайоє щось в очах твоїх, в лиці,

В устах — скажи ще слово!

Ангел.

Пізнаєш?

Князь.

Ах, ти се, ти! Моя єдина, люба!

Моя дружино! (*Хоче обняти єго, але зараз же опускає руки*) Ні! Хтось інший ти!

Лице розумне і поважне, щире,

Мов брата мого! Ну, промов ще слово!

Ангел.

Пізнав?

Князь.

Мій брате рідний! Де се ти — —

Та ні! Ті строгіі черти, уста

Так міцно стиснені, ота печать

Рішучости й твердої волі

На твоему чолі — промов ще слово!

Ангел.

Пізнав?

Князь.

Мій батьку! Голубе! Якаж се —

Та ні! Ті очи сині як васильки,

Ті ніжні уста, солодкий усміх,

Ті дїтські рученьки, що обіймали

Мене за шию, поки бог покликав
До себе їх — ох, слово лиш промов,
Нехай ще раз почую звук солодкий!
Се я!

Ангел.
Князь.

Се ти! Се ти, моя єдина,
Моя сердечна, незабутна доню,
Котру міні на радість бог послав,
Та на тяжкєє горе та печаль
По трьох роках опять забрав. Ох, дай
Поглянути ще раз на себе! Дай — —
Та ні! Опять нетелище я бачу!
Опять якась кохана, люба постать
Зпинає мов із мгли і за собою
Всю душу тягне, роскїш всю і тугу.
Так хтож ти справді, дивная появо?
Я той, кого ти бачив.

Ангел.
Князь.

І один
І другий, третій і четвертий?

Ангел.

Так!

Я образ всего гарного, що тільки
Зазнав ти на віці. Що лиш було
Для тебе любє і святе й шановне,
Що радувало серце, підносило
Дух до добра, будило ясні думи,
Скрїпляло чисті пориви й бажаня,
Все те у мні пізнаєш і найдеш

Князь.
Ангел.

Чого ж бажаєш ти від мене нині?
Приходжу з розказом до тебе. Зараз
Вставай і одягайся і надівай
На себе чорну зброю і оружє,
Сядь на коня і йїдь у чисте поле.

Князь.
Ангел.

Куди?
Про се вже не турбуйсь. Твій кїнь
Сам понесе тебе, куди потрібно.

Князь.
Ангел.
Князь.

Кудиж міні потрібно так у ніч?
Ти мусиш йїхати красти й розбивати.
Що ти сказав? Не могу вірїть власним
Ушам. Скажи ще раз!

Ангел.

Ти добре чув:

Князь.

Ти мусиш йїхати красти й розбивати!
Та як же се? Я князь! Я голова
Всіх руських владників! Я, що вважаю
За свій найперший обовязок — нищить
Без милости розбїйників, злодіїв
У моїм краю, я повинен сам — —
Ні, се не може бути! Хтож тебе
Прислав до мене з наказом таким?

Ангел. Поглянь на мене!

Князь (*глядить, лице его виражає німий перестрах*) Боже!

Ангел. Щож, чи віриш?

Князь. О Боже! Серце в груді наче віск
Потало на той вид!

Ангел. Не думай довго!

І не питай і не міркуй багато!

Вставай і одягай ся, надівай

На себе чорну зброю і оружє,

Сядь на коня і йїдь у чисте поле:

Ти мусиш йїхать красти й розбивати.

Князь. Ні, ні! Не може сего быть! Не могу!

Ангел. Як не послухаєш, страшне нещастє

На тебе впаде і на весь твій край! (*Щезає. В покою робить ся знов темно*).

Ява девята.

Князь (*сам*).

Князь. Нема єго. І темно. Чи се сон був?

Наскрїзь мене трївога проняла

І бе лихорадка. Я певно в лісі

Перестудивсь... Та ні, не був се сон!

Я-ж бачив тут... отут... і чув слова...

І тямлю йїх... Мов остріі ножі

Вони міні у саму душу вбились.

„Не думай довго! Не міркуй багато!

Вставай і одягайсь!“... (*зриває ся з ліжка*)

Дарма! Заснути

Не зможу вже. Якась рука тасмна

Жене мене... Аж душно... Мов ось-ось

Щось висить надїмною. Світла! Світла!

(*Креше огонь і запалює свїчки*)

„Вставай і одягайсь і надівай

На себе чорну зброю“. Мушу! Мушу!

Не могу не послухатись тих слів (*одїває ся*)

От Гарниша б покликати! Та ні!

Я-ж мушу йїхать красти, розбивати!

Значить — і тайком вибрати ся треба,

Як злодій з власної втекти палати!

Дивнее диво! Аж холоне серце,

Аж в голові мішаєть ся міні,

А чую, що не могу не послухать,

Що мушу йїхать! Ось і чорна зброю,

Дар половецького грізного хана!

(*Надіває зброю*)

Як раз мов для розбїйника! Без жадних

Знаків, лиш сталь тверда, міцна! І меч
 Немов для ката! (*Припоює его*) Я готов! Іду.
 Коли се дьявольська міні покуса,
 То бачить бог, з яким я чистим серцем,
 Без лакомотва, без заміру лихого
 Іду на сю дорогу. А коли
 Від бога наказ сей міні, то най же
 Він і веде мене, куди сам знає. (*Відходить*)

(*Заслона спадає.*)

Дія друга.

Ніч. Гримить і блискає. Ліс, через котрий іде дорога. На переді сцени край дороги великий дуб.

Ява перша.

Овлур (*у шоломі, панцирі, зі спісом у руці і з мечем при боці; надходить із гущавини і стає під дубом*)

Хоч око виколи! Не видно! Ніч
 Мов сажа чорна. А напевно ж мусів
 Хтось йїхати на тім кони, котрого
 Я переймив! Сідло таке богате,
 Вудила сріблі! Хтось не простий йїхав
 І певно впав з коня. Значить, він мусить
 Десь бути тут. Десь близько. Певна річ,
 Вже добре й те, що я коня дістав,
 Та може би йїздець его для мене
 Був ще цінвійшая добича! Тут
 Край шляху я зажду. Коли він десь
 Тут близько впав, то певно ось туди
 Прийде й міні попаде просто в руки.
 (*Надслухує*).

Гов! Чути знов, хтось йїде на кони!
 Зближаєсь. Дра йїх? Ні, один мабуть!
 (*підносить спіс і намірюєсь із за дуба*)

Ява друга.

Овлур, Кунаш (*на кони чвалає через сцену*).

Овлур. Стій! Хто ти є?

Кунаш (*шарпає коня*) Ой лишенько! Розбійник!

Овлур (*наближаєсь*) Злівай з коня!

Кунаш (*тме его пагайкою*). Ось на тобі: злізай! (*Бе коня острогами і пускає ся втікати*)

Овлур. А! Ось як ти! Так на тобі за се! (*кидає за ним копем*)
Кунаш (*за сценою*). Ой! Ой! Ратуйте! (*Чути тупіт кінських копит*)
Овлур. А! Значить, дістав!

Тепер чень не втече міні. Там далі
 Під мостом пару хлопців моїх є,
 То переймуть коня. А може той
 Йіздець ушав де близько тут? Здавалось,
 Що щось мовь геннуло. Піду, погляну.
 (*Відходить*)

Ява третя.

Хвилию сцена пуста. Темно. Гримить і блискає. З противного боку входить князь, спієом нащупуючи дорогу.

Князь. Ну, злий мабуть розбійник з мене буде!
 Лиш що за браму міста перебрав ся —
 І як се сталося, що ніхто не бачив,
 То й сам не знаю! Брама на стежін
 Розчинена була! От би Половцям
 Або Всеславови набігти! Ну,
 Та я про те вже завтра з вартовими
 Порозмовляю! Тільки що за браму
 Я вибрав ся, аж разом так стемніло,
 І грім загоготів і чимсь таким
 Повіяло в повітрі, чимсь таким,
 Мов запах трупів! Аж міні мороз
 Пройшов по тілі. А мій кінь нараз
 Як шарпнеть ся, як кинеть ся тікати,
 Як кинеть ся скакати, та в боки
 Немов скажений битись!... Що вже я
 З ним борикав ся! Відний кінь! страшне
 Щось мусів бачити перед собою,
 Бо тряс ся весь і так нищав, немов
 У вовкових зубах. Аж врешті
 Як шарпнув ся, я стратив рівновагу
 І впав, а він що вискочити міг
 Втікати кинув ся і щез за хвилию.
 Я впав на пень якийсь-то головою
 І довго там, здаєсь, чмелів я слухав,
 Аж поки знов прийшов до себа. Ось
 І перша вдача в розбійницькій штуці:
 Мій кінь пронав, а голова тріщить.
 (*Зупиняє ся край дуба*).
 Та деж се я? Хоч око вийми! Темно,
 Лишь шум стоїть глухий, мов моря рев.

Здасть ся, ліс довокола! Так ось видно
 Якесь грубезне дерево. (*Шукає дуб*). Еге,
 Я в лісі. От тобі й талан злодійський!
 Замість піти та рабувати других,
 Я швидко й сам розбійникам у руки
 Попастися можу! Та куди его
 Тепер іти? Хоч вбий мене, не знаю!
 Ще хоч би кінь був, я би попустив
 Єму вудила, най іде як знає!
 А то як раз і кінь пропав! От ще
 Я видумав дурне та неподобне
 Із за пустого сну зриватись з ліжка
 І гнатись з города бог зна куди!

Ява четверта.

Князь (*під дубом*) і Овлур (*у глибині сцени*).

- Овлур. Пропав йїздець, немов піна на хвилі.
 Чи на коні помчавсь, чи де в гущаві
 Сховав ся? Ніч. Куди его тепер
 Нашунаеш? (*Наближає ся до дуба*)
- Князь. От хтось іде! Не вже
 Розбійник?
- Овлур. Що се? Чую голос чийсь!
 А гов! Ти хто тут? Озвай ся! Де ти?
- Князь. От дурень! Наперед питає: хто тут?
 А потім: де ти? Ти б вперед спіймав,
 А потім би дивив ся, що спіймав.
- Овлур. От лишенько моє! Не маю спіса!
 А то б я зараз би відбив тобі
 Охоту роздебендювать отгуг.
- Князь. Не маєш спіса? Відний ти небоже!
 Чи маю я позичити тобі?
 Ходи сюда!
- Овлур (*наближає ся до дуба*) Ага, ти тут! За дубом!
 На моім місці!
- Князь. Так ти тут господар?
- Овлур (*кидає ся на него з мечем*) Ти той йїздець, що ось туди
 [промчавсь?
- Князь. Го, го! Як бачу, ти не даром в лісі
 Живеш! Навчивсь лицарства від медведів!
 Хібаж так чесний лицар нападає?
 (*Видобуває меча і відбиває его удари*)
- Овлур (*напираючи дужше*) Я не є чесний лицар! Я плюю
 На честь лицарську! Ось тобі за те,
 Що пригадав міні єі! (*Вдаряє на князя*).

- Князь** (*відбиваючись*) А прецінь
 Рука твоя про честь лицарську знає
 Ще більше ніж твої уста. Ти беш ся
 Як бравий лицарь!
- Овлур.** Смерть тобі за те,
 Що псхвалив мене отак! Ось на! (*Нападає*)
- Князь** (*відбиває*) Га, як господар сего місця, маєш
 Все перший хід! Давай іще, давай!
- Овлур** (*нападає, але слабше*) Чи чорт якийсь! Стоїть немов скала!
 Мої найтяжші, лютіі удари
 Він відбива, немов пером махає.
 Та ні! Ще є в руках моїх потуга!
 Ось на ще се! (*Нападає, бють ся завзято*)
- Князь.** Й сего міні ще мало.
 Ось дай тепер міні сказати слово!
 Чи так у вас рубають, як у нас? (*Нападає*)
- Овлур.** Ні, ти не чоловік! Ти біс якийсь!
 Таких ударів я ще не видав! (*бють ся*)
- Князь.** Ану-ко так!
- Овлур.** Ще бог поміг відбити.
- Князь.** А се!
- Овлур.** І з сим дамо собі ще раду.
- Князь.** Ну, а тепер досить уже! Піддайсь! (*Вибиває єму меч з руки*)
- Овлур.** От на тобі! Мій меч! Та ні поганче,
 Не дочекаєш того, щоб Овлур
 Тобі піддавсь живцем! (*Видобуває ніж і хоче пробитись*)
- Князь** (*хапає єго за руку*) Безумний! Стій!
 Так ти Овлур? Скажи!
- Овлур.** А вже-ж Овлур.
 А ти хіба чував про мене що?
- Князь.** І не одно!
- Овлур.** Хтож ти?
- Князь.** Про се потому
 Дізнаєш ся. Тепер скажи міні,
 Що ти тут робиш?
- Овлур.** А ось бачиш сам!
 Прогнав мене наш князь, відняв міні
 Все що я мав, усе чим жив на світі —
 Так що-ж міні було тоді робити?
 Я скликав гарних хлопців кільканадцять
 І заснував собі отут у лісі
 Своє осібне князівство.
- Князь.** Своє...
- Овлур.** А так! На їх закони та прикази
 Ми плюємо, а хто з них в наші руки

Попадеть ся, той певно лекший виїде
 Чь то кішенею, чи навіть кровю.

Князь.
 Овлур.

Значить, ти став —

Ватажко розбишак.

Дарма, мій друже! Чоловік хапаєсь
 За що лиш може. А хто тоне, кажуть,
 Той і за бритву вхопить ся рукою.
 От так і я.

Князь.

Ну, богу мому слава,

Що дав міні зустріти ся з тобою!

Овлур.

Чому ж се так?

Князь.

Чи бачиш, я отсе

На тім самому шляху, що і ти.

Овлур.

Се що ти кажеш? Ти б хотів ..

Князь.

Пристати

До твоїх хлопців — се моє бажанє.

Воно мене сьгодня й завело

Сюди в той ліс.

Овлур.

Якак тебе причина

На се напхнула?

Князь

Князівська неправда.

І я ізгой! Зруйнований мій дім.

Побиті слуги, згibli жінка й діти!

Й моє імя з ряду живих істот

Ізмазане, а честь моя і слава

Затоптані в болото. Що на мні —

Се й є моє усе добро! Сей меч,

Се вся моя будущина. Ну, щож,

Приймеш мене до себе? Надіюсь,

Що сам ти бачив пробу, чи тобі

Рука моя і меч придатись можуть.

Дай руку, друже!

Овлур.

Князь (подає руку)

Ось моя рука!

Овлур.

Та хто ти? І за що таке страшне

На тебе лихо впало?

Князь.

Ох, даруй!

Занадто свіжі ще ті люті рани

У моїм серці! Надто ще болить

Моя душа, щоби уста могли

Спокійно все те розповісти!

Овлур.

Бідний!

Я розумію мовчанку твою

І докучать тобі не буду! В нас

Устрій свобідний. Хочеш — говори

Імя своє і всі свої пригоди,

А хочеш, то мовчи. До твого серця

Нам мало діла!

Князь.

Я перед тобою
Таїтись не гадаю... Тільки нині...

Овлур (*стискає его руку*) Досить, досить! Я розумію!

Князь.

Ну,

А є у вас якийсь закон, якісь
Товариські вузли?

Овлур.

Се, звісно, є!

Весь наш закон — присяга на мій меч.
Присяга, що до смерти вірний будеш
Міні і всему товариству, що
Ні люті муки ані смерть тебе
До зради не наклонять, що мої
Всі накази сповняти меш послухно.
На се міні ти мусиш присягти.

Князь.

А як би не хотів?

Овлур.

То ти мій ворог

І мусиш згинуть, сли втекти не зможеш.

Князь (*звільна відить*) Значить —

Овлур.

Вагуєш ся, як бачу.

Князь.

Звісно.

Присяга, бачиш ти, страшнее діло,
А чоловік, хоч і ізгой, та все ж
Отсе ступає на пову дорогу.
Страшна дорога! Людська кров, пожари,
Грабованя і сльози..

Овлур.

Га, коли

Боїш ся..

Князь.

Стій! Минуло вже! Нехай

І так! Присягну.

Овлур.

Так і слід! Не бійсь!

Така сама присяга вяже також
Мене. І я для товариства все
Віддати готов в потребі, й тільки те
Розказувати повинен, що для всіх
Вважаю добрим, або що всі ви
Прирадите. Не бій ся! Хоч ізгої,
Ми між собою чесні всі. Та впрочім
Побачиш сам!

Князь.

Досить! Коли вже раз

Пустив ся я на сю дорогу, друже,
То годі вже вертати. Давай свій меч!

Овлур (*виймає з піхеи меч, князь доторкає ся его пальцями*). Овлур
проводить присягу, котру князь повторяє)

Клину ся богом і отсим мечем,
Що буду вірно я служити Овлуру
І товариству, без ваганя все
Сповняти му, що лиш міні прикажуть

І жадні муки ані жадні знади
Мене не склонять до невіри й зради.
(*ховає меч*)

Ну, так тепер ти наш! Тепер ти брат мій!
(*обіймає его*)

Скажи, як звать тебе? Не мусиш конче
Своє імя правдиве виявлять.

Князь. Сли так, най буду я для вас Ставур.
Овлур. Нехай і так!
Князь.

А щож, ватажку, нині
У вас вже рішено, куди іти
І що робить?

Овлур. Нічого ми на нині
Не думали. Там кілька моїх хлопців
Сидить під мостом, — прочі розійшлись
По селам.

Князя. І чогож під мостом йім
Сидіти?

Овлур. Бачиш, тут сим шляхом нині
Якісь йїздці незвісні спішать
То в роздріб, то купками. Всі оружні,
На добрих конях.

Князь. І куди прямують?
Овлур. До Кііва.

Князь. А ти ж не міг пізнати,
Чи з княжої вони дружини може,
Чи деякі чужі?

Овлур. Здаєсь, чужі.
Та з далека пізнати годі

Князь. Диво!
Овлур. От того й є! Й мене се здивувало
От я й засів ось тут, а хлопців своїх
Під мостом посадив. Бажалось дуже
Спіймати хоч одного з тих йїздців
Князь. І щож?

Овлур. Спіймав насамперед коня —
Весь чорний, срібні вудила і сідло
Таке богате —

Князь. Ах, се певно мій!
Овлур.

А перед хрилею, заким ти тут
Явив ся, я одного з тих йїздців
Поцілів спісом. Скрикнув, бачилось,
Що впав, та я не міг его найти.

Князь. Ну, сли твій спіс его поцілував,
То вже ему не вискочить цілому.

Овлур. Я думаю, він скрив ся десь отут,
Сли впав з коня. А сли не впав, то певно
Его на мості хлопці переймуть.

- Князь.** А як ти думаєш, що се за люде?
Овлур. Вже що я думаю про них, нехай
 При мні се лишить ся! Се, бачиш, діло
 По троха політичне. Ну, а я
 Ізгой, то що мні вже там мішатись
 В політику! Нехай собі про мене
 І голови ломають!
- Князь.** А про те,
 Не бійсь, цікавий! І спіймати хочеш
 Одного з тих йїздців.
- Овлур** (*неохітно*) От слабість людська!
 Ти знаєш, чоловік як та собака:
 Привикне, кажуть, бігати за возом,
 То біга й за саньми!
- Князь.** Та цур їм всім!
 От красше думаймо, куди б іти,
 Щоби добуть яку добичу нині?
- Овлур.** Ти може маєш дещо на умі?
Князь. Найшлось би Бачиш, я тепер, в ночі
 Підкравсь під саму кїївську браму.
 Представ собі: відперта на стежинь!
 Сторожа спить уся немов побита
 Хоч викради весь Кїїв — не почують!
 Ну що, як би ми рушили та прямо
 У княжий двір? Оба дорогу знаєм
 І знаєм там всі ходи й переходи
 Там швидко б ми набрали — —
- Овлур.** Годі, друже!
 Се добра думка, тільки не для мене.
- Князь.** Чомуж се так?
Овлур. Хоч скривдив князь мене,
 Та всеж таки ему я присягав
 Буть вірним. Хоч служить ему тепер
 Не можу, та про те моя присяга
 Не дозволя ему робити шкоду.
- Князь.** Тай дивний ти! Чиж віп завагував ся
 Тебе самого знищити до тла?
- Овлур.** Да, уй, мій друже! Дуже вагував ся,
 Та щож, не міг інакше. Тут була
 Ціла історія. Колись за дня
 Я розповім тобі — тепер не час.
 Та сли сьогодні йти нам на добичу,
 То ось тобі моя порада! Відси
 Найблизший нам є замок Гостомисла.
- Князь.** Що? Воеводи княжого?
Овлур. Еге!
Князь. І думаєш, що зможемо до него
 Війти?

- Овлур.** Я вже віддавна маю око
На него. Дещо й підготував. Маю
Надію, що ся штука нам удасть ся.
Князь. Нам двом?
- Овлур.** Еге! У мене хлопці добрі,
Та всеж не те, що ти! А там потрібно
Не багато спільників, найліпш одного,
Та доброго, щоб вмів мечем рубати.
Князь. І думаеш, що я — —
- Овлур.** Підем оба!
Я знаю вхід! До замку я піду,
Ти вартувати меш при вході.
- Князь.** Добре!
- Овлур.** Для безпеки я покличу ще
Двох хлопців своїх, щоб за муром замку
На нас чекали.
- Князь.** Добре! Тільки живо!
- Овлур.** Вже північ буде, щоб ми не спізнились!
Ось зараз! (*Свіще голосно.*)

Ява п'ята.

Ті самі, Розбійник.

- Розбійник.** Ти се кличеш нас, ватажку?
- Овлур.** Так, я.
- Розбійник.** Се хто при тобі?
- Овлур.** Наш новий
Товариш, а імя его Ставур.
Ти був на мості?
- Розбійник.** Був.
- Овлур.** Спіймали там
Їздця?
- Розбійник.** Спіймали лиш коня самого.
Кров на сідлі, їздця нема.
- Овлур.** Значить,
Їздець десь мусить бути тут. Я спісом
Посяг его. Так, слухай, друже! Зараз
Біжи на міст і накажи від мене —
Вас кілька там?
- Розбійник.** Всіх п'ять.
- Овлур.** Нехай один
Лишає ся на мості вартувати.
А два нехай ідуть шукать ось тут
За тим їздцем. Найдуть его, то взять
Живого, рану зав'яжуть і очи
У него зав'язавши завести
У нашу стоянку.

- Розбійник.** Гарзд, ватажку!
Овлур. А ти візьми одного ще з собою,
 На коней! Враз пойдете із нами.
- Розбійник.** Чи за добичею?
Овлур. Еге, в Білград.
 У замок Гостомисла.
- Розбійник.** Отсе славно!
 Біжу! От буде радість товариству! (*Відходить*)

Ява шеста.

Князь і Овлур.

- Князь.** Прудкі вони у тебе!
Овлур. Бо я з ними
 Товариш, брат. Вони се добре знають,
 Що я для себе зисків не гребу,
 А де погано. небезпека, там
 Я перший груди наставляю.
- Князь.** Дивно!
 Сліпий той князь наш, що таких людей
 Так легкодушно відпиха від себе
- Овлур.** Ти брате не прогнівайсь, а одно
 Тобі сказать я мушу: про князя
 Ти надто так не говори... нечемно.
 Я добре знаю, князь тепер на мене
 Гнівний за ті розбої і коли б
 Мене дістав у руки, то напевно
 Мене б казав повісити без пощади.
 Та щож, тепер я того й варт — розбійник.
 Та князь про те — мій пан! Князеви
 Я присягав, і не позволю, щоб
 У моім товаристві шарпав хтось
 Їго повагу.
- Князь.** Добре, мій ватажку!
 Спасибі за науку!
- Овлур.** А тепер
 Зажди ось тут хвилину! Я піду
 По коні. Твій тут недалеко. Як би
 Наспіли хлопці, най заждуть при тобі!
 (*Відходить*).

Ява сема.

Князь (*сам*).

Ось я й розбійник! Диво! диво! диво!
 Присягою звязав ся не покинуть

До смерти розбійницької ватаги
І слухатти Овлура. Боже! Що се
Зо мною діть ся? Не вже ж се ти
На віки пхнув мене з престола в сю
Безодню? (*спирає ся на спіс*)

Ех, та що тут міркувати?

Присяг — пропало! А що далі буде,
На тее божа воля! Дивний сей
Овлур! І скільки літ при мні він був,
А я не міг его пізнати так добре,
Як ось тепер за кілька тих хвилин.
От що значить: недоля спільна! Як
Вона людей зближає! (*надслушує*)

Стугонять

Копита! Йдуть! Се мабуть ті два
Розбійники, що з нами мають йти
До Гостомисла красти! Боже! Боже!
Чи я би був подумав, в сні прибаг,
Що нині в ніч в компанії такій
Пойіду — де? до Гостомисла красти!

Ява осьма.

Князь і два розбійники.

1. Розбійник Гов! Хто тут?

Князь. Я, новий товариш ваш.

1. Розбійник. Як звать тебе?

Князь. Ставур.

1. Розбійник. А відки ти?

Князь. Из Кііва.

1. Розбійник. Боярин, гридень, смерд?

Князь. Боярин.

2. Розбійник. Злі часи, коли сояре
Позавиділи бідним людям навіть
Злодійського зарібку, і на той
Ідуть!

1. Розбійник. Прийде ся нам оиять податись
На чесних горожан.

Князь. А щож, се може

Не було б так і лихо.

2. Розбійник. Звісна річ,

Як би поріг не був такий високий.

Князь. Який поріг?

2. Розбійник. Галуза й шнур конішний.

Князь. Ну, се далеко чень від вас.

1 Розбійник. Далеко!

Сьогодні зловлять нас, сьогодні й висим.
Тут вже дарма проситись.

2. Розбійник.

А у мене

Є жінка й діти. Знаєте, нераз
Така мене за ними дика туга.
За серце вхопить! Аж кіплю, аж рвусь,
Щоби піти до них, хоч з далека
Побачить їх, хоч словечко сказати,
Одно, одніське перед смертю!

1. Розбійник.

Ех,

Що то про се й гадати!

Князь.

Та хіба

Так і не можна?

2. Розбійник.

Звісно, можна б, та

Ватажко не пускає. Дуже острі
Тепер сторожі. Виявиш ся з ліса,
То й зловлять. Дуже острій князь тепер
У Кііві, а вже на нас, злодіїв,
Розбійників зовсім без милосердя.

Князь.

Погано се.

1. Розбійник.

Для нас погано, певно!

Та люд по селах і містах за те
Благословить князя.

2. Розбійник.

Для нас погано!

Сиди в лісах! Та я вже, сяк чи так,
Колись та вирвусь! Хоч на певну смерть,
А вирву ся, щоби рідню побачить.

Князь.

Ей, чень то ще так страшно се не буде!

Ява девята.

Ті самі і Овлур. (За сценою тупіт коней).

Овлур (кличе за сценою). Гей, ви там! Чи готові?

Розбійники.

Вже готові.

Овлур (входить). Гайда на коней! Двадцять кроків з заду

За нами! Перед замком зупиніть ся
У скритім місці. На мій свист біжіть
До мене.

Розбійники.

Ми се знаємо, ватажку (виходять)

Овлур.

І нам пора, Ставуре!

Князь.

Деж мій кінь?

Овлур.

Ось тут край шляху, разом з моім.

Князь.

Ну,

Пора в дорогу! Ти провадь!

Овлур.

Дай руку!

(Бере его за руку. Князь нащупує ратищем. Оба відходять.)

(Заслона спадає.)

